

HADITH

Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi
International Journal of Hadith Researches
المجلة الدولية لأبحاث الحديث

Temmuz | July | يوليو | 2025, 14: 440-466

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) Üvey Kızı Zeyneb binti Ümmü Seleme ve Rivayetleri

The Stepdaughter of the Prophet (pbuh) Zaynab bint Umm Salamah and Her Narrations

زینب بنت أم سلمة ربيبة النبي (صلی الله علیه وسلم) وروایاتها

Merve Batmaz

Dr. Öğr. Üyesi | Assistant Professor Dr.
Erzincan Binali Yıldırım University | Faculty of Theology
Erzincan | Türkiye

E-mail: merve.batmaz@erzincan.edu.tr

ORCID: orcid.org/0000-0001-6324-4246

RORID: <https://ror.org/02h1e8605>

Makale Bilgisi | Article Information

Makalenin Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received Date: 30.01.2025

Kabul Tarihi | Accepted Date: 28.07.2025

Yayın Tarihi | Published Date: 31.07.2025

Yayın Sezonu | Pub. Date Season: Temmuz | July

DOI: 10.61218/hadith.1629844

Atıf | Citation: Batmaz, Merve. "Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Üvey Kızı Zeyneb binti Ümmü Seleme ve Rivayetleri". *HADITH* 14 (Temmuz 2025), 440-466.

Etik Beyan | Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. | It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Merve Batmaz)

Çıkar Çatışması | Competing Interests: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. | No conflict of interest declared.

Finansman | Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. | No external funding was used to support this research.

Yayıncı | Published by: Veysel Özdemir.

İntihal | Plagiarism: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. | This article has been scanned by Turnitin. No plagiarism detected. Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hadith> | mail: index.hadith@samsun.edu.tr

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Üvey Kızı Zeyneb binti Ümmü Seleme ve Rivayetleri

Dr. Merve Batmaz

Anahtar Kelimeler:

Hadis
Hz. Peygamber
Ümmü Seleme
Zeyneb binti Ümmü Seleme
Rivayet

Öz

Hz. Peygamber'in öz çocuklarının yanı sıra pek çok üvey çocuğu olmuştur. Evlilikleri dolayısıyla himayesine giren bu çocuklardan bazıları, Rasûlullah'ın (s.a.s.) terbiyesinde yetişme imkânını elde etmiştir. Çalışmanın konusu, bu çocuklardan biri olan Zeyneb binti Ümmü Seleme ve rivayetleridir. Zeyneb, hadis tarihi içerisinde seçkin bir konuma sahip olan Ebû Seleme ve Ümmü Seleme'nin kızıdır. Babasının vefatının ardından annesinin Rasûlullah (s.a.s.) ile evlenmesiyle birlikte ehli beyt halkasına dâhil olmuş ve çocukluğunu Rasûlullah'ın (s.a.s.) himaye ve terbiyesi altında geçirmiştir. Bu nedenle, hadis tarihi içerisindeki yerini belirlemek gerekli görülmüştür. Çalışmada, öncelikle Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin hayatı ele alınmış; bu bağlamda babası ve annesi, doğum yeri ve çocuklar içerisindeki sırası gibi hususlar incelenmiştir. Ardından Zeyneb'in ilmî kişiliği değerlendirilmiş; bu çerçevede sahâbe olup olmadığı ve fıkıh konusundaki yetkinliği ele alınmıştır. Çalışmanın son kısmında ise Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin rivayetleri Kütüb-i Tis'a kapsamında incelenmiştir. Bu bağlamda rivayetlerin kaynağı, konusu ve bu rivayetleri kimlerin naklettiği gibi bilgilere yer verilmiştir. Sonuç olarak, Zeyneb'in rivayetlerinin büyük çoğunluğunun ümmühâtü'l-mü'mininden, özellikle annesi Ümmü Seleme'den olduğu tespit edilmiştir. Rivayetlerinin konularına göre dağılımı incelendiğinde ise Zeyneb'in muhtelif konularda hadis naklettiği görülmüştür. Ayrıca kendisinden hadis nakleden râviler arasında tâbiûnun önde gelen önemli isimlerinin bulunduğu belirlenmiştir.

The Stepdaughter of the Prophet (pbuh) Zaynab bint Umm Salamah and Her Narrations

Keywords:

Hadith
Prophet Muhammad
Umm Salamah
Zaynab bint Umm Salamah
Narration

Abstract

In addition to his biological children, the Prophet Muhammad (pbuh) had many stepchildren under his care due to his marriages. Among them was Zaynab bint Umma Salama, the daughter of the prominent figures Abu Salama and Umma Salama in hadith history. After her father's death, her mother's marriage to the Prophet (pbuh) brought Zaynab into the household of the Ahl al-Bayt, allowing her to be raised under his guardianship and moral guidance. This study examines Zaynab's life, scholarly status, and her narrations within the Kutub al-Tis'a. The research first explores Zaynab's biography, including her lineage, birthplace, and family order among her siblings. Subsequently, her scholarly persona is analyzed, addressing her status as a şahâbiyya (female Companion) and her expertise in fiqh. The final section investigates her hadith narrations, their sources, themes, and transmitters. Findings reveal that most of her narrations derive from the Ummahât al-Mu'minîn (Mothers of the Believers), particularly her mother, Umma Salama. Her narrations cover diverse subjects, and her transmitters include leading figures among the Tâbi'ûn.

Giriş

Hz. Peygamber yaşamış olduğu altmış üç yıllık süre içerisinde çeşitli amaçlarla pek çok evlilik gerçekleştirmiştir. Evliliklerinden sadece Hz. Hatice (ö. 620) ve Mısırlı cariyesi Mâriye'den (ö. 16/637) çocukları olmuş, bunlardan da sadece Hz. Fâtıma (ö. 11/632) kendisinden sonra vefat etmiştir. Rasûlullah'ın (s.a.s) söz konusu evlilikten dünyaya gelen öz evlatlarının yanı sıra yapmış olduğu diğer evlilikleri neticesinde pek çok üvey çocuğu olmuştur. Bu çocuklar Hz. Peygamber'in himayesinde yetişmiş, en verimli çağlarında onun terbiyesinden geçmişlerdir. Hz. Peygamber'in çocuklara olan sevgisi göz önünde bulundurulduğunda bu çocukların Rasûlullah (s.a.s.) tarafından üvey olmaları hasebiyle hiçbir zorlukla karşılaşmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bilakis onlar, yeri geldiğinde Rasûlullah (s.a.s.) tarafından evlendirilen, kendisiyle oyunlar oynanan, terbiyesine katkılar sağlanan çocuklar olmuşlardır. Bahsi geçen üvey çocuklar Hz. Hatice, Sevde (ö. 23/644), Ümmü Seleme (ö. 62/681) ve Ümmü Habîbe'dendir (ö. 44/664). Kaynaklarda bu hanımların çocukları Arapça'da üvey manasına gelen "Rebîb/Rebîbe" kelimelerinin Rasûlullah'a (s.a.s.) izafeti ile zikredilmiştir. Yapılan araştırmada kesin olmamakla beraber üvey çocukların toplam sayısının altı kız, altı erkek olmak üzere on iki olduğu tespit edilmiştir.¹ Çalışma konumuzu oluşturan Zeyneb ise Ümmü Seleme'nin kızı olup, Rasûlullah (s.a.s.) ile evlendiği sırada dünyaya gelmiştir. Ümmü Seleme'nin Zeyneb dışında Seleme, Ömer ve Dürre² adlı çocukları vardır. Dolayısıyla bu çocuklar Hz. Peygamber ile aynı yerde yaşama şerefine nail olmuşlardır. Kaynaklardaki bilgiler incelendiğinde çocukların Rasûlullah (s.a.s.) ile olan çeşitli anılarını naklettikleri görülmektedir. Örneğin babaları vefat edince Rasûlullah'ın (s.a.s.) Ümmü Seleme'ye talip olma hadisesi üvey çocuklar Ömer, bir rivayete göre de Seleme tarafından nakledilmiştir.³ Yine çocuklarının namaz kılındığı esnada Rasûlullah'ın (s.a.s.) önünden geçmeye çalıştıkları, Dürre adlı kızın Hz. Peygamber ile evlendirilmek istenmesi, Rasûlullah'ın (s.a.s.) Zeyneb ile şakalaşması gibi rivayetler kaynaklarda yer almaktadır.⁴ Çoğaltılabilecek bu gibi örnekler

¹ Yusuf Kabakçı, "Hz. Muhammed'in Üvey Çocukları", *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 6/2 (Aralık 2022), 561-582.

² Kaynakların çoğunda sadece bu dört çocuğun ismi zikredilse de bazı âlimler Dürre'yi çocukları arasında saymamış, bazıları ise Ümmü Gülsüm isimli bir kız çocuğunun olduğundan bahsetmiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâm*, 3/467; Ebü'l-Kasım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdi b. Abdulmecîd (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1433), 25/82; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed eş-Şeybânî, *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdilmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), 7/375. Ancak bu bilginin doğruluğu kesin değildir. Bk. Kabakçı, "Hz. Muhammed'in Üvey Çocukları", 575.

³ Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî el-Mevsilî, *Müsned*, thk. Hasan Selim Esed (Dimeşk: Dâru'l-Me'mun, 1404/1984), 12/334; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn Ömer el-Kaysî, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Riyad: Dâru Hicr, 1418/1997), 5/583.

⁴ Bu konudaki rivayetler Ümmü Habibe kanalıyla gelmiştir. Rivayetler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bir kısım rivayette Ümmü Seleme'nin kızı Dürre'den bahsedilmektedir. Bir kısmında ise Ümmü Habibe, Hz. Peygamber'in Ebû Süfyân'ın kızı, kendisinin de kız kardeşi olan Dürre ile evlenmesini istemektedir. Rivayetler için bk. Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, thk. Merkezi'l-buhûs ve tekniyeti ma'lumat (Beyrut: Dâru't-Te'sîl, 1437/2013), 7/407; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *el-Müsnedü's-sahîh 'ale't-tekâsîm ve'l-envâ'*, thk. Muhammed Ali Sönmez-Halis Aydemir

Rasûlullah'ın (s.a.s.) üvey çocuklarının hadis tarihi içerisindeki konumunun göstermesi açısından önemlidir. Zira nebevi gözetimde yetişmiş olan bu çocukların rivayet konuları araştırmaya muhtaçtır. Bu amaçla ele alınan çalışmada Rasûlullah'ın (s.a.s.) üvey kızı Zeyneb'in rivayetleri incelenecektir. Günümüz çalışmalarında Hz. Peygamber'in üvey çocukları hakkında kısa bilgiler bulunsa da tespit edildiği kadarıyla Zeyneb binti Ümmü Seleme ve rivayetleri hakkında kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma da araştırmancının sınırlılıkları gereği Kütüb-i Tis'a rivayetleri çerçevesinde yapılmıştır. Aşağıda Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin hayatı, ilmî kişiliği ve rivayetleri ele alınacaktır.

1. Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin Hayatı

Zeyneb, Ebû Seleme (ö. 4/625) ve Ümmü Seleme'nin kızlarıdır. Anne ve babası ilk Müslümanlardan olup Medine'ye hicret edenlerin öncüleri arasında yer almaktadır. İslam Tarihi'ndeki seçkin konumları hasebiyle Zeyneb binti Ümmü Seleme hakkındaki bilgilere geçmeden önce babası ve annesi hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır:

Babası Ebû Seleme'nin adı Abdullah b. Abdilesed'dir. Ümmü Seleme ile olan evliliklerinden doğan oğlu Seleme ile künyelenmiş ve bu künyesi isminin önüne geçmiştir.⁵ O, hem Hz. Peygamber'in halası Berre'nin oğlu hem de onun sütkardeşidir.⁶ Ebû Ubeyde (ö. 18/639), Osman b. Affân (ö. 35/656) ve Erkam b. Ebî'l-Erkam (ö. 55/675) ile aynı günde⁷ İslam'a giren Ebû Seleme Müslüman olma şerefine nail olan on birinci kişidir. Rivayete göre Hz. Peygamber davet için Dâru'l-Erkâm'a girmeden önce Müslüman olmuştur. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret eden ilk isimler arasında yer almaktadır. Nitekim Ebû Ümâme (ö. 86/705), Rasûlullah'ın (s.a.s.) ashabından Medine'ye ilk gelen kişinin Ebû Seleme olduğunu söylemiştir. Hz. Peygamber Medine'de Ebû Seleme ile Sa'd b. Hayseme'yi (ö. 2/624) kardeş ilan etmiştir.⁸ Bedir ve Uhud gazvelerine katılan Ebû Seleme, Uhud'da pazusuna almış olduğu derin darbe ile yaralanmış, bir ay kadar tedavi görmüştür.⁹ Bu gazveden sonra Hz. Peygamber'in görevlendirmesi ile Benî Esed'e gönderilen bir seriyyeyi yönetmiştir. Hz. Peygamber Uşeyre gazvesine

(Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2012), 4/416; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993), "Nikâh", 21 (No. 4813); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî (Kahire: Matbaatu İsâ el-Bâbî, 1374/1955) "Radâa" 4 (No. 1449); Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî, *Müsned*, thk. Hasan Selim Esed (Dimeşk: Dâru's-Sakâ, 1996), 1/314; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 7/746.

⁵ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdilberr en-Nemeri, *el-İstiab fi marifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Daru'l-Ceyl, 1380/1960), 3/940; Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud - Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 4/131; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, 6/148.

⁶ Salahattin Polat, "Ebû Seleme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 229.

⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/579-580.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990), 3/181; İbn Abdülber, *el-İstiab*, 3/939.

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409/1989), 1/341.

çıkınca yerine vekillik yapması için de Ebû Seleme'yi Medine'de bırakmıştır.¹⁰ Uhud'da almış olduğu yararın tekrar açılması üzerine hastalanan Ebû Seleme sahih olan görüşe göre Hicret'in 4. senesi Cemadiye'l-ahir ayında orta yaşlarda vefat etmiştir.¹¹ Aldığı yara Uhud gazvesinden kalma olduğu için Ebû Seleme bazı âlimlerce Uhud şehitlerinden sayılmıştır.¹² Vefat edince Rasûlullah (s.a.s.) onun gözlerini kapamış ve Ebû Seleme için "Allah'ım Ebû Seleme'yi bağışla, hidayete erenler içerisinde derecesini yükselt (...) diyerek dua etmiştir.¹³ Ebû Seleme erken yaşta vefat etmesi sebebiyle Hz. Peygamber'den sadece iki hadis nakledebilmiştir. Söz konusu rivayetler Müslümanın başına bir musibet geldiğinde yapması gereken dua hakkındadır.¹⁴

Zeyneb'in annesi Ümmü Seleme'nin adı Hind binti Ebî Ümeyye'dir. Fakat o da tıpkı eşi gibi künyesi ile şöhret bulmuştur. Ümmü Seleme ilk olarak amcasının oğlu Ebû Seleme ile evlenmiştir. Eşi on birinci kendisi ise on ikinci Müslümandır. Eşiyle birlikte hicret etmiş böylece Habeşistan'a hicret eden ilk kadın olarak tarihteki yerini almıştır. Yine onun Medine'ye giren ilk kadın olduğu söylenmiştir.¹⁵ Ebû Seleme'den dünyaya gelen dört çocuğu Seleme, Ömer, Dürre ve Zeyneb'in doğduğu yerler ihtilaflıdır. İbn İshak'a (ö. 151/768) göre Seleme, Ebû Nuaym'a (ö. 430/1038) göre ise Ömer Habeşistan'da, diğer çocuklar ise Medine'de dünyaya gelmiştir.¹⁶ Bazı âlimler ise bütün çocukların Habeşistan'da doğduğunu söylemiştir.¹⁷ Rivayetler ışığında İbn İshak'ın görüşü daha isabetli görülmektedir. Zira Ümmü Seleme hem oğlu Seleme ile birlikte Medine'ye hicret ettiğini söylemiş¹⁸ hem de "Zeyneb'i doğurduğumda, Rasûlullah (s.a.s.) bana gelip beni istedi" demiştir.¹⁹ Rasûlullah (s.a.s.) ile evlilikleri Medine'ye Hicret'ten sonra olduğuna göre Zeyneb'in Habeşistan'da doğma ihtimali bulunmamaktadır. Ümmü Seleme, eşi Ebû Seleme hastalanınca onun kendisinden önce vefat edeceğini anlamış ve cennette birleşme umuduyla, öldükleri takdirde ikisinin de evlenmemesi üzerine Ebû Seleme ile anlaşma yapmak istemiştir. Fakat Ebû Seleme bunu kabul etmemiş ve Ümmü

¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/182; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/940.

¹¹ Bazı âlimler onun Hicret'in 3. senesinde vefat ettiği görüşündedir. Bk. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/133; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 6/148; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Muhammed Eymen (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 3/99-100.

¹² Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 1/344.

¹³ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût-Muhammed Kâmil (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Cenâiz", 21 (No. 3118).

¹⁴ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût-Adil Mürşid vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 26/260-261.

¹⁵ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 4/1921; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/404-405.

¹⁶ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Ma'rîfetü's-sahâbe*, thk. Adil b. Yusuf (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998), 3/1696; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/404.

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/69.

¹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 7/329.

¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/74; Ebû Nuaym, *Ma'rîfetü's-sahâbe*, 6/3220.

Seleme'nin kendinden sonra evlenmesini isteyerek onun daha hayırlı biriyle evlenmesi için Allah'a dua etmiştir.²⁰ Eşinin vefatı üzerine "Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir ki?" diyen Ümmü Seleme'ye öncelikle Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634) ve Hz. Ömer (ö. 23/644) talip olmuş, fakat o kabul etmemiştir. Ardından Hz. Peygamber talip olunca kendisinin yaşlı ve kıskanç bir kadın olduğunu, ayrıca yetimleri olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisinin daha yaşlı olduğunu, kıskançlığı için Allah'a dua edeceğini, çocukların ise Allah'a ve Rasûl'üne emanet olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Ümmü Seleme teklifi kabul etmiş ve Hz. Peygamber ile Şevval ayında evlenmiştir.²¹ Evlilik yılı hakkında Hicret'in 2. senesi Bedir Gazvesi'nden sonra, Hicret'in 3. senesi gibi farklı görüşler olsa da sahih olan görüşe göre Hicret'in 4. senesinde evlenmiş olmalıdır.²² Zira ilk eşi bu tarihin Cemadiyelahir ayında vefat etmiştir. İddet müddeti dikkate alındığında Ümmü Seleme'nin en erken aynı yılın Şevval ayında evlenmesi mümkündür. Ümmü Seleme, Hz. Âişe'den (ö. 58/678) sonra en fazla hadis nakleden hanım sahâbîdir. O güzelliği, üstün zekâsı ve isabetli görüşleri ile öne çıkan bir hanımdır. Başta Hz. Peygamber'den hadis nakletmiş olan Ümmü Seleme, eşi Ebû Seleme ve Hz. Fatıma'dan da nakillerde bulunmuştur. Kendisinden ise çocukları Ömer ve Zeyneb, kardeşi Âmir, köleleri ve tabînin büyüklerinden pek çok âlim hadis nakletmiştir.²³ O, Hz. Peygamber'in vefatından sonra uzun yıllar yaşamış, Rasûlullah'ın (s.a.s.) en son vefat eden eşi olarak seksen dört yaşında vefat etmiştir.²⁴ Vefat ettiği tarih hakkında 59, 60, 61, 62 ve 63 gibi farklı rivayetler bulunmaktadır.²⁵ Ancak Hz. Hüseyin'in (ö. 61/680) şehit edildiğini duyunca baygınlık geçirmesi onun hicrî 61 veya daha sonrasında vefat ettiğini söyleyen rivayetleri desteklemektedir.²⁶ Oğulları Ömer ve Seleme naaşını kabre indirmiştir.²⁷ Cenaze namazını kimin kıldırıldığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır.²⁸

²⁰ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/940; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/70; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 6/149.

²¹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/405; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/71-72.

²² İbn Mende, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 956; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/143; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 8/302; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/404; *Tehzîbü't-tehzîb*, 6 /562.

²³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/406.

²⁴ Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 6/3618; Zehebî, *Siyeru a'lâm*, 3/468; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/76.

²⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 8/302; İbn Mende, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 956; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/407; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/76.

²⁶ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *es-Sikât* (Haydarâbâd: Dairatü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1393/1973), 3/439; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 8/302; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/407.

²⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 4/1921; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/76.

²⁸ Kaynaklarda Ümmü Seleme'nin cenaze namazını isteği üzerine Said b. Zeyd'in kıldırıldığı bilgisi yer almaktadır. Ancak İbn Hacer, Said b. Zeyd'in hicrî ellili yıllarda vefat ettiğini, Ümmü Seleme'nin de bu tarihlerden önce vefat etmiş olması gerektiğini söyler ve ittifakla vakıanın böyle olmadığını ifade eder. Ümmü Seleme'nin bu isteğini ise Ümmü Seleme'nin hastalanıp böyle bir vasiyette bulunduğu fakat daha sonra iyileştiği ve Said'in ondan önce vefat ettiği şeklinde tevil eder. Bk. İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/407. Yine cenaze namazını Ebû Hureyre'nin kıldırıldığı da geçmektedir. Ancak bu bilgi de tarihi verilere göre doğru değildir. Zira Ebû Hureyre 58 yılında vefat etmiştir. Ümmü Seleme ise bu tarihten sonraki bir zamanda vefat etmiştir. Bk. Zehebî, *Siyeru a'lâm*, 3/471; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/407; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 6/3618.

Zeyneb binti Ümmü Seleme bu iki seçkin sahâbenin çocuğudur. Araplarda çocuklar genellikle babalarına nispetle anılsa da Zeyneb bazen babasına bazen de annesinin ümmühâtü'l-mü'mininden olma şerefine binaen annesine nispetle Zeyneb binti Ümmü Seleme şeklinde anılmıştır.²⁹ Doğum yeri ve kardeşleri arasında kaçınıcı sırada doğduğu ihtilaflıdır. İbn Sa'd onun en büyük çocuk olduğunu ifade etmiştir. Ona göre ilk doğan çocuk Zeyneb'dir ve Habeşistan'da dünyaya gelmiştir. Zeyneb'den sonra Seleme, Ömer ve Dürre dünyaya gelmiştir.³⁰

Fakat İbn Hacer (ö. 852/1449) onun Medine'de dünyaya geldiğini ifade etmiş ve Habeşistan'da doğduğunu söyleyenleri şöyle diyerek eleştirmiştir: “(...) Zeyneb binti Ümmü Seleme babasının vefatından sonra doğmuştur. Bu ise Vâkıdî'nin (ö. 207/823) onun Habeşistan'da doğduğuna dair görüşüne aykırıdır. Tek kaldığı zaman onun sözü dikkate alınmamalıdır, hele ki bu bilgiler diğer rivayetlere muhalif ise. Fakat bir grup âlim Vâkıdî'ye aldanmış ve Zeyneb'in Habeşistan'da doğduğuna kesin olarak inanmışlardır. Bu sahih hadis onların görüşünü reddetmektedir.”³¹ İbn Hacer'in sahih olarak değerlendirdiği hadis Ümmü Seleme'nin Zeyneb'i doğurduğu zaman Hz. Peygamber'in kendisine talip olmasıyla ilgilidir. Ümmü Seleme daha önce de ifade edildiği gibi Rasûlullah'ın (s.a.s.) kendisine talip olduğu tarihi Zeyneb'in doğumu ve emzirmesi ile irtibatlandırmıştır.³² Bu durumda doğum yeri annesinin beyanına göre Medine olmaktadır.

Annesi, Hz. Peygamber ile hicri 4. yılda evlenmiş olduğuna göre Zeyneb en geç bu tarihte dünyaya gelmiştir. Ancak emzirilen bu çocuğun Zeyneb değil de diğer kardeşlerden biri olduğu da söylenmiştir.³³ Netice'de Habeşistan'da doğduğu görüşü şöhret bulmuş olsa da onun Medine'de dünyaya geldiği görüşü daha sağlam kabul edilmiştir.³⁴

Zeyneb'in ilk adı kendini temize çıkartan, yücelten manasına gelen Berre'dir.³⁵ Fakat Rasûlullah (s.a.s.) “لا تتركوا أنفسكم الله أعلم بأهل البر منكم” / Kendinizi temize çıkarmayın; Allah sizin iyi olanlarınızı en iyi bilendir”³⁶ diyerek ismini Zeyneb olarak değiştirmiştir.³⁷ Hz. Peygamber'in üvey kızlarından olduğu

²⁹ Ebû Muhammed Bedrüddîn el-Aynî, *Umdetü'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1431), 2/211.

³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/69. Zeyneb'in doğum yerini Habeşistan sayan diğer âlimler için bk. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/468; Ebü's-Safâ Salâhuddîn es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnaût (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâs, 1420/2000), 15/39; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed er-Remlî el-Makdisî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd* (Mısır: Dâru'l-Felah, 1437/2016), 16/446.

³¹ İbn Hacer, *Tağlîku't-ta'lik*, thk. Said Abdurrahman Musa (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1405), 4/408.

³² İbn Mende, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 958; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/159.

³³ Ayşe Esra Şahyar, “Zeyneb bint Ebû Seleme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/358.

³⁴ Muhammed b. Ğassan Hablas, “Rivâyetü Zeyneb binti Ebî Seleme an Ümmiha fi't-Tefsîr”, *el-Mecelletü'l-Lübaniyyetü li'l-ulûmi'l-İslâmiyye* 1/1 (Eylül 2021), 15.

³⁵ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd*, thk. Muhammed Aziz Şems (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2019), 2/411.

³⁶ Müslim “Âdâb”, 3 (No. 2132).

³⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 69 (No. 4953); İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/409.

için “Rebâbetü Rasûlillah”³⁸ olarak da anılmıştır.³⁹ Kaynaklarda Zeyneb’in sultanneye verildiği bilgisi yer almaktadır. Rivayete göre Hz. Peygamber, Ümmü Seleme ile evlendiğinde devamlı kızını emzirmesi gerektiği için Ammâr b. Yâsir (ö. 37/657), Zeyneb’i alıp sultanneye götürmüştür.⁴⁰ Yine Hz. Ebû Bekir’in kızı Esmâ (ö. 73/692) da Zeyneb’i emzirenler arasında yer almaktadır. Bu konuda Zeyneb’den gelen rivayet şöyledir: “Esmâ beni emzirmişti. Zübeyr b. Avvâm (ö. 36/656) ben saçlarımı tararken yanıma girer ve saçımdan bir tutam tutarak “Bana dön ve benimle konuş” derdi. Ben onun benim babam olduğunu ve çocuklarının da kardeşim olduğunu anlıyordum”.⁴¹

Rasûlullah’ın (s.a.s.) tüm çocuklara olduğu gibi Zeyneb’e göstermiş olduğu değer de büyüktür. O, pek çok kez Zeyneb’le şakalaşmış, ona bazen “زَنْبُ” (Zeynebcik) bazen de “زُؤَيْبُ” (Zeynebcik) diyerek sevmiştir.⁴² Bir gün Ümmü Seleme’nin yanına girdiğinde Zeyneb’i göremeyince hemen nerede olduğunu sormuştur.⁴³ Zeyneb’in anlatımına göre küçükken, annesinin isteği üzerine Hz. Peygamber yıkandığı esnada yanına girmiş, Rasûlullah (s.a.s.) da onun yüzüne su püskürterek Zeyneb ile şakalaşmış ve çıkmasını söylemiştir. Rivayete göre bu olaydan dolayı yaşlandığında dahî Zeyneb’in yüz güzelliğinden bir şey eksilmemiştir.⁴⁴ Yine bir gün Hz. Peygamber namaz kılarken Ümmü Seleme’nin oğlu Ömer önünden geçmeye yeltenmiş Rasûlullah (s.a.s.) eliyle işaret edince geçmemiştir. Daha sonra Zeyneb geçmeye yeltenmiş Rasûlullah (s.a.s.) tekrar eliyle işaret etmiş fakat buna rağmen Zeyneb önünden geçmiştir. Bunun üzerine Allah Rasûlü namazını bitirince “Kadınlar erkeklere galiptirler” buyurmuştur.⁴⁵ Kaynaklarda yer alan bazı rivayetlere göre Zeyneb, Hz. Peygamber ile itikâfa girmiş ve kanaması olunca Allah Rasûlü ona her namaz için abdest almasını söylemiştir. Ancak Zehebî (ö. 748/1348) bu rivayetleri kabul etmemiş ve bunu bir hata olarak değerlendirmiştir. Zira

³⁸ Bir görüşe göre bu kelime “Rab” kelimesinden türemiştir. Çocuğu yetiştirmek, bakımını üstlenmek manasındadır. Çünkü üvey baba onun sorumluluğunu üstlenmiştir. Diğer bir görüşe göre ise “terbiye” kelimesinden türemiştir. Bk. İbn Hacer, *Fethü’l-Bârî bi şerhi’l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Mısır: el-Mektebetü’s-Selefiyye, 1380/1390), 9/144.

³⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/159; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, 5/409.

⁴⁰ İbn Hacer, *Fethü’l-bârî*, 9/159; *Tağlîku’t-ta’lik*, 4/408; Aynî, *Umdetü’l-kârî*, 20/104.

⁴¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Müsned* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1400), 230; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Kemal Yusuf el-Hût (Lübnan: Dâru’t-Tâc, 1409/1989), 4/18.

⁴² Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 6/297; Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân es-Süyûtî, *el-Fethü’l-kebîr fî zammi’z-zîyâde ile’l-Câmî’i’s-sağîr*, thk. Yusuf en-Nebhânî (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1423/2003), 2/367.

⁴³ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 8/71; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 44/151.

⁴⁴ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, 5/468; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/160.

⁴⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Mâce el-Kazvînî, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Dâru’r-Risaleti’l-Âlemiyye, 1430/2009), “İkâmetü’s-salât”, 38 (No. 938).

Zeyneb ne hayız olmuştur ne de Hz. Peygamberle itikâfa girmiştir. Çünkü o küçük bir kız çocuğudur. İbn Receb (ö. 795/1393) de bu durumu büyük bir yanılğı olarak değerlendirmiştir.⁴⁶

Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişen Zeyneb teyzesi Kureybe'nin oğlu Abdullah b. Zem'a ile evlenmiştir. Abdullah, Hz. Peygamber'den hadis nakleden seçkin sahâbîler arasında yer almaktadır. O, Rasûlullah (s.a.s.) vefat ettiğinde on beş yaşlarındadır. Hz. Osman'ın (ö. 35/656) şehit edildiği olayda onunla beraber savaşımlar arasındadır.⁴⁷

Zeyneb'in Abdullah ile olan evliliğinden Abdurrahman, Yezid, Vehb, Ebû Seleme, Kebîr⁴⁸ ve Ebû Ubeyde adlarında altı oğlu, Kureybe, Ümmü Gülsüm ve Ümmü Seleme adlarında ise üç kızı dünyaya gelmiştir.⁴⁹ Ebû Seleme'nin soyu kızı Zeyneb ve oğlu Ömer ile devam etmiştir. Seleme ve Dürre'nin ise çocukları olmamıştır.⁵⁰

Zeyneb binti Ümmü Seleme yaşamış olduğu süre içerisinde İslam tarihinin önemli olaylarına şahitlik etmiştir. Medineliler ile Emevîler arasında gerçekleşen Harre vakası bunlardan biridir.⁵¹ Müslim b. Ukbe tarafından Zeyneb'in iki oğlu Yezid ve Kebîr'in⁵² boyunları vurulmuştur.⁵³ Oğullarının naaşı önüne koyulunca o, muazzam bir teslimiyet örneği göstermiş ve şöyle demiştir: "Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz. Muhakkak ki yaşadığım musibet çok büyüktür. Bu oğlum evinde oturduğu ve savaşmadığı halde mazlum olarak öldürüldü, onun cennete gireceğini ümit ederim. Şu oğlum ise eline kılıcı aldı ve can verinceye kadar savaştı. Onun durumu ne olur, bilmiyorum. Onun başına gelen benim için diğerininkinden çok daha büyük bir musibettir."⁵⁴

⁴⁶ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed ez-Zehebî, *el-Mühezzeb fi'htisâri's-Süneni'l-kebîr*, (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1422/2001), 341; Ebû'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân Receb el-Bağdâdî, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Mahmud b. Şaban vd. (Medine: Mektebetü'l-Ğurabai'l-Eseriyye, 1417/1996), 2/167.

⁴⁷ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996), 9/458.

⁴⁸ Kaynaklarda bu isim Kebir b. Abdullah şeklinde de geçmektedir. Bk Ebû Abdillâh Mus'ab ez-Zübeyrî, *Kitâbü nesebi Kureys*, thk. E. Lévi-Provençal (Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.), 222.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/337.

⁵⁰ Zübeyrî, *Kitâbü nesebi Kureys*, 338.

⁵¹ Detaylı bilgi için bk. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Harre Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 245-247.

⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 5/326; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, 9/458; Ebû'l-Kasım Abdurrahmân b. Abdillâh es-Süheylî, *er-Ravzü'l-ünüf fi şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*, thk. Ömer Abdusselam (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000), 3/144. Oğullardan birinin Vehb olduğu da söylenmiştir. Bk: İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 5/325.

⁵³ İbn Abdilberr, *el-İstiab*, 3/1431; Zehebî, *Siyeru a'lâm*, 4/374.

⁵⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 7/133; İbn Abdilberr, *el-İstiab*, 4/1855; Şahyar, "Zeyneb bint Ebû Seleme", 44/359.

Zeyneb binti Ümmü Seleme, Medine’de 73 senesinde vefat etmiştir. O vefat ettiği zaman Tarık b. Amr,⁵⁵ Medine emirliği yapmaktadır. Zeyneb’in cenazesi sabah namazı sıralarında getirilmiş ve naaşı Bakî mezarlığına koyulmuştur.⁵⁶ Cenaze namazına Abdullah b. Ömer (ö. 73/693) iştirak etmiştir.⁵⁷

2. Zeyneb binti Ümmü Seleme’nin İlmî Kişiliği

2.1. Sahâbi oluşu

Zeyneb binti Ümmü Seleme’in hangi tabakadan olduğu hakkında farklı görüşler vardır. İbn Ebî Hatim (ö. 327/938), Zeyneb’in naklettiği bir rivayetten sonra hadisi mürsel olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla Zeyneb’i tabîinden saymıştır.⁵⁸ Yine İbn Sa’d (ö. 230/845), İclî (ö. 261/875)⁵⁹ ve Ebû Nuaym⁶⁰ da onun tabîinden olduğunu söylemiştir. Öyle ki İbn Sa’d eserinde açmış olduğu “Rasûlullah’tan (s.a.s.) hadis rivayet etmeyen, ancak onun eşlerinden ve diğerlerinden hadis rivayet eden kadınların isimleri” adlı başlıkta Zeyneb’i zikretmiştir.⁶¹ İbnü’l-Kattân el-Fasî (ö. 628/1231) de Zeyneb’i tâbîinden sayanlar arasındadır. Ona göre Zeyneb, annesi ve Hz. Peygamber’in eşlerinden rivayette bulunmuştur. Arada kimseyi zikretmeden doğrudan Hz. Peygamber’den naklettiği hadislerde semasına işaret eden bir durum bulunmamaktadır.⁶² Elbânî (1914-1999) de İbnü’l-Kattân’ı desteklemekte ve Zeyneb’in sahâbeden sayılması konusunda şöyle demektedir: “O, Hz. Peygamber’i görmüş olması açısından sahih görüşe göre sahâbedendir, fakat rivayetleri açısından tâbîindendir. Çünkü Rasûlullah’ın (s.a.s.) vefatı esnasında temyiz yaşına ulaşmamıştır. O sıralarda altı yedi yaşlarındadır.”⁶³

Bahsi geçen âlimlerin yanı sıra Zeyneb’i sahâbeden sayanlar da bulunmaktadır. Örneğin İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), İbnü’l-Kattân’ın sözlerini fâsid bir delillendirme (تعليل فاسد) olarak değerlendirmiş ve Zeyneb’in ümmühâtu’l-mü’minin haricinde Hz. Peygamber’den de hadis

⁵⁵ Osman b. Affân’ın azatlı kölesidir. Hicrî 73 yılında, beş ay süreyle Abdülmelik b. Mervan adına Medine valiliği yapmıştır. Bk. Ebü’l-Kâsım Alî b. el-Hasen ed-Dımaşkî, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Muhibbüddin Ebu Saîd (Beyrut: Dâru’l-Fıkr, 1415/1995), 24/433.

⁵⁶ Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 2/645.

⁵⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Târîhu’l-evsat*, thk. Muhammed İbrahim Zayed (Kahire: Mekteberü Dâru’t-Türâs, 1397/1977), 1/145.

⁵⁸ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. İdrîs er-Râzî, *el-İlel*, thk. Said b. Abdullah el-Humeyyid-Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî (Riyad: Müessesetü’l-Cüreysî, 1427/2006), 1/579.

⁵⁹ Ebü’l-Hasen Ahmed b. Abdillâh el-İclî, *es-Sikât*, thk. Abdulalîm Abdulazim el-Bestevî (Medine: Mektebetü’d-Dâr, 1405/1985), 2/453.

⁶⁰ Ebû Nuaym, *Ma’rifetü’s-sahâbe*, 6/3275.

⁶¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 8/337.

⁶² Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Abdülmelik el-Fâsî, *Beyânü’l-vehm ve’l-ihâm fî kitabi’l-ahkâm*, thk. Hüseyin Âyt Saîd (Riyad: Dâru Taybe, 1417/1997), 2/ 549-550.

⁶³ Nâsirüddin el-Elbânî, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*, (Kuveyt: Müessesetü’l-Ğaras, 1423/2002), 2/81.

naklettiğini söylemiştir.⁶⁴ İbn Hacer ise İclî'nin Zeyneb'i tabîinden sayması hakkında "Sanki o, sahâbe olmak için buluğa ermiş olmayı şart koşmuş ve Zeyneb'in hadis ezberlemesinden şüphe duymuştur" demiş⁶⁵ ve değerlendirmesinden sonra yukarıda Zeyneb'in Hz. Peygamber ile olan şakalaşmasına dair rivayetine yer vermiştir. Dolayısıyla Zeyneb Rasûlullah'tan (s.a.s.) hadis nakletmiş olup sahâbeden sayılmalıdır.⁶⁶ Kelâbâzî (ö. 398/1008) de Zeyneb'in Hz. Peygamber'den hadis işittiğini söyleyen âlimlerdendir.⁶⁷

Zeyneb binti Ümmü Seleme çocuk yaştan itibaren Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişmiştir. Doğum tarihi ve yeri hakkındaki bilgiler kesin olmamakla beraber rivayetler ışığında onun, Hz. Peygamber'in evindeyken yani hicrî 4'lü yıllarda emzirilen bir çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda en fazla iki yaşlarında bir bebek olmalıdır. O halde Hz. Peygamber'in hicrî 11. senede vefat ettiği dikkate alındığında Zeyneb'in o tarihlerde 7 ila 10 yaşları arasında olduğu kabul edilebilir. İbn Hacer ve Elbânî'nin değerlendirmelerinden de anlaşıldığında göre Zeyneb'in sahâbe sayılması konusundaki tartışmanın merkezinde buluğ çağına ulaşmayan çocuk sahâbilerin rivayetleri konusundaki görüş farklılıkları yer almaktadır. Bu konuda sahâbe tanımına bakıldığında, sahâbe sayılmak için buluğa ermiş olma şartının zikredilmediği görülmektedir.⁶⁸ Dolayısıyla Zeyneb sahâbeden sayılmalıdır.

⁶⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr ez-Züraî, *Tehzibü Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Ali b. Muhammed vd. (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2019), 1/169.

⁶⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/160.

⁶⁶ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/159-160.

⁶⁷ Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Kelâbâzî, *Ricâlü Sahîhi'l-Buhârî: el-Hidâye ve'l-irşâd fî ma'rifeti ehli's-sika ve's-sedâd*, thk. Abdullah el-Leysî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1407), 2/850.

⁶⁸ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Efendioğlu, "Sahabe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/491-500.

2.2. Fıkıh bilgisi

Zeyneb binti Ümmü Seleme yaşamış olduğu dönemde üstün fıkıh bilgisi ile şöhret bulmuştur. Onun bu şöhretinde sahâbe arasında seçkin bir müctehid⁶⁹ olan Ümmü Seleme'nin kızı olması ve Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişmiş olması elbette büyük bir etkidir. Yine o, Hz. Âişe'nin ders halkalarına katılarak kendisini geliştirmiştir. Hz. Peygamber'in diğer hanımlarında da hadisler öğrenip nakletmesi onun ilmî kişiliğinin şekillenmesinde etkili olan çevreyi bizlere göstermektedir.⁷⁰

Rivayete göre Ebû Rafi (ö. 40/660) eşine kızmış ve yemin kefareti hakkındaki bir meselede fetva aradığı için ilk olarak Zeyneb'in yanına gelmiş ve bu durumu da "Fıkıh konusunda bir kadın zikredildiğinde akla Zeyneb gelirdi" diyerek ifade etmiştir.⁷¹ Rivayetin devamına göre Zeyneb bint Ümmü Seleme'nin vermiş olduğu fetvadan memnun olmayan eş, Hz. Hafsa'ya (ö. 45/665) gelmiş ve onun da fetvasını kabul etmeyerek son olarak Abdullah b. Ömer'e gelmiştir. Bunun üzerine İbn Ömer ona "Sen taştan mısın demirden mi? Sen neden yaratıldın? Zeyneb sana fetva verdi, Hafsa sana fetva verdi fakat sen ikisini de kabul etmedin" diyerek bu iki hanım sahâbinin görüşlerine önem verdiğini dile getirmiştir.⁷²

Zeyneb'in fıkıh konusundaki üstünlüğü kaynaklarda "O zamanlar Medine'deki en bilgili kadındı",⁷³ "Medine'de fıkıh konusunda bilgili kadın denildiğinde, Zeynep bint Ebî Seleme aklıma gelirdi"⁷⁴ şeklinde de ifade edilmiştir. Hatta onun en fakih kadın olması Hz. Âişe'nin olduğu bir dönemde bunun kabul edilemeyeceği şeklinde eleştirilmiştir. Ancak İbn Teymiyye "O dönemde Medine'de kadın fakihlerden bir grubun bulunduğu, bu durumun Zeyneb'e mahsus olmadığı ve Zeyneb'den başkalarının da olduğunu göstermektedir" diyerek durumu izah etmiştir.⁷⁵

Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin bilgisine başvuru bir diğer konu Kadir gecesi hakkındadır. Vâhib b. Abdullah (ö. 137/754), Zeyneb'e gelerek Hz. Peygamber'in Kadir Gecesi'nin hangi gün olduğunu bilip bilmediğini ona sormuştur.⁷⁶

⁶⁹ M. Yaşar Kandemir, "Ümmü Seleme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/329.

⁷⁰ Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin hadis aldığı sahâbiler çalışmanın ileriki kısımlarında ele alınmıştır.

⁷¹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 15/1019; Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 8/306; Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdilberr en-Nemeri, *el-İstizkâr*, thk. Salim Muhammed Atâ-Muhammed Ali Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421/2000), 5/210.

⁷² Abdürrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, 8/307.

⁷³ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. İdrîs er-Râzî, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib (Suud: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419), 1/280.

⁷⁴ İbn Hacer, *Tehzîbü't-tehzîb*, 15/1019.

⁷⁵ Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm, *er-Redd ala's-Subkî fî mes'eleti ta'likî't-talâk*, thk. Abdullah b. Muhammed (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2019), 2/760.

⁷⁶ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 4/268.

Zeyneb binti Ümmü Seleme, fıkıh bilgisine rağmen sahâbe ile istişare içerisinde olmuştur. Örneğin sütkardeşi Abdullah b. Zübeyr (ö.73/692), Zeyneb'in kızı Ümmü Gülsüm'ü Zübeyr b. Avvam'ın başka bir kadından olan kardeşi Hamza'ya istemiştir. Bunun üzerine Zeyneb "O Hamza'ya helal olur mu?" diyerek süt haramlığından endişe etmiş ve bu durumdaki şüpheyi gidermek için ashaba bir elçi göndererek durumu sordurmuştur. O, "Süt, erkek tarafından hiçbir şeyi haram kılmaz. Onu evlendir" cevabını alınca da kızını Hamza'ya vermiştir.⁷⁷

Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber dönemi bazı meselelere dâhil olduğu da kaynaklarda geçer. Bir rivayete göre hırsızlık yaptığı için el kesme cezasına çarptırılan Fatıma binti Esved kendisine şefaathçi olmaları için Ümmü Seleme ve çocukları Zeyneb ile Ömer'e başvurmuştur.⁷⁸

3. Zeyneb binti Ümmü Seleme Rivayetlerinin Kaynağı, Konusu ve Kimlerin Naklettiği

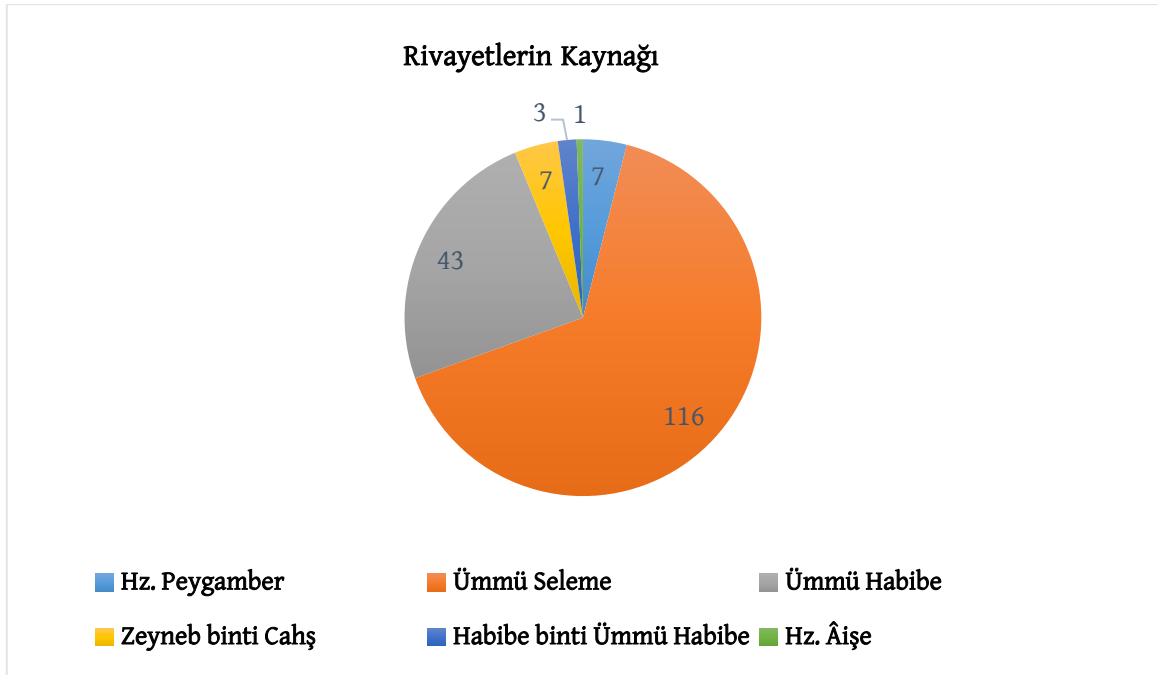
Sahâbe ve hadis rivayetleriyle ilgili pek çok âlim çeşitli bilgiler vermektedir. Örneğin Bakî b. Mahled (ö. 276/889), Hz. Peygamber'den hadis nakleden sahâbiler ve hadis sayılarına eserinde yer vermiş, burada Zeyneb binti Ümmü Seleme'yi, Ashabu's-Seb'a (أَصْحَابُ السَّبْعَةِ) başlığı altında zikredilmiştir.⁷⁹ İbn Hazm (ö. 456/1064) da aynı başlık altında Zeyneb'i zikretmiştir.⁸⁰ Böylece onun, Hz. Peygamber'den yedi hadis naklettiği anlaşılmaktadır. Onun Hz. Peygamber'den naklettiği rivayetler ayrı bir önemi haizdir. Zira bu hadisler sahâbe sayılmasında referans kabul edilmiştir. O, en çok annesi Ümmü Seleme'den işiterek hadis nakletmiştir. Kütüb-i Tis'a eserlerindeki hadisleri incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir. İkinci sırada ise Ümmü Habîbe yer almaktadır. Ardından Zeyneb binti Cahş (ö. 20/641), Habîbe binti Ümmü Habîbe ve Hz. Aişe gelmektedir. Rivayetlerin kaynağına göre sayısal oranı şöyledir;

⁷⁷ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, thk. Abdulğaffar Süleyman el-Bindarî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1408/1988), 10/179.

⁷⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî eş-Şevkânî, *Neylül-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*, thk. Muhammed Subhî (Suud: Dâru İbni'l-Cevzî, 1427), 13/345.

⁷⁹ Ekrem Ziya el-Umerî, *Bakî b. Mahled el-Kurtubî ve mukaddimetü müsnedih*, (b.y.: 1404/1984), 102.

⁸⁰ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Hazm el-Endelüsî, *Cevâmi'u's-sîre*, thk. İhsan Abbas (Mısır: Dâru'l-Mearif, 1990), 287.

Tabloda görüldüğü üzere Zeyneb'in kaynaklarının büyük çoğunluğunu başta annesi olmak üzere ümmühâtü'l-mü'minin oluşturmaktadır. Bu durum henüz küçük yaşta Hz. Peygamber ve eşlerinin bulunduğu bir coğrafyada büyümesine bağlıdır. Annesi sebebiyle Hz. Peygamber'in diğer hanımları ile de yakınlık içerisinde olan Zeyneb onlardan ilmî yönde istifade etmiştir. Yine kendisi gibi Rebibetü'n-nebi⁸¹ olan Habibe'den de az sayıda hadis naklettiği görülmektedir. Kaynaklarda Zeyneb'in hadis aldığı kişiler için bahsi geçen isimlerden sonra “روت أحاديث، ولها... عن جماعة” denilerek⁸² başkalarından da hadis aldığı söylenmiş olsa da Kütüb-ü Tis'a eserleri taratıldığında herhangi başka isme rastlanmamıştır.

Zeyneb'in naklettiği hadislerin konulara göre dağılımı ise elbette farklılık arz etmektedir. Söz konusu hadisler içerisinde benzer muhtevalı hadislerin yanı sıra muhtelif konular da yer almaktadır. Bu sebeple Zeyneb'in rivayetleri hakkında detaylı bilgi verilmesi uygun olacaktır.⁸³ Zira bu, onun hadis rivayet alanlarını gösterecektir.

Bu konuda ilk olarak Zeyneb'in çocukluğuna dair hatıralarına yer vermek mümkündür. İsminin Rasûlullah (s.a.s.) tarafından değiştirilmesi⁸⁴ ve henüz küçükken Hz. Peygamber'in kendisine su şakası yaptığını anlatması⁸⁵ bu konudaki rivayetleridir. Yine rivayete göre bir gün Hz. Peygamber, Fatıma, Hasan (ö. 49/669) ve Hüseyin için “Ehl-i Beytim! Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun” diye

⁸¹ Hz. Peygamber'in üvey kızları için kullanılan bir kavram.

⁸² Örneğin bk. Zehebî, *Siyeru a'lâm*, 3/200.

⁸³ Rivayetler hakkında verilen bilginin ilk geçtiği yerde ilgili hadis metinlerine örnek kaynak bilgisi verilecektir.

⁸⁴ Müslim, “Âdâb”, 3 (No. 18); Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/517; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 4/1855.

⁸⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 5/468; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 8/159-160.

dua etmiş, orada hazır bulunan Ümmü Seleme ve Zeyneb için bir şey dememiştir. Olayı anlatan Zeyneb, annesinin ağladığını bunun üzerine Rasûlullah'ın (s.a.s.) ona niçin ağladığını sorduğunu nakleder. Ümmü Seleme kendisi ve kızının bu rahmet ve bereketin dışında bırakıldığını söyleyince Hz. Peygamber "Sen ve kızın da ehl-i beyttensiniz" buyurmuştur.⁸⁶ Zeyneb ahkâma dair hususlarda da Hz. Peygamber'den hadis nakletmiştir. Örneğin özür sahibi kadının namaz kılması⁸⁷, ateşte pişen etten sonra Rasûlullah'ın (s.a.s.) abdest almadan namaz kılması,⁸⁸ kocası ölen kadının sürmelenmesine izin verilmemesi,⁸⁹ bazı kablardan şıra içilmesini yasaklaması,⁹⁰ davalı ve davacılar arasında adaletli hüküm vermesi gibi hadisler bunlardandır.⁹¹

Zeyneb, annesi Ümmü Seleme'den ise on altı farklı ana konuda hadis nakletmiştir. Mükerrerleriyle beraber bu konuların 17 tariki Hz. Peygamber'in davalı ve davacılar arasında adaletli hüküm vermesi, 16 tariki kocası veya yakını ölen kadına yasak olan şeyler,⁹² 14 tariki kadının ihtilam olması,⁹³ 11 tariki Ümmü Seleme'nin binek üzerinde tavaflı,⁹⁴ 11 tariki Ümmü Seleme'nin hayızlı iken Hz. Peygamber ile aynı örtü altında yatması,⁹⁵ 10 tariki süt haramlığı,⁹⁶ 9 tariki muhannes kişi,⁹⁷ 7 tariki yakınlarla harcamasının sadaka sayılması ve mükâfatı,⁹⁸ 5 tariki Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber ile tek bir kabdan yıkanması ve onun oruçlu iken Hz. Peygamber tarafından öpülmesi,⁹⁹ 5 tariki kurban bayramı günü namaz,¹⁰⁰ 3 tariki Hz. Peygamber'in ateşte pişen yemekten dolayı abdest almaması,¹⁰¹ 3

⁸⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 24/281.

⁸⁷ Ebû Dâvûd, "Tahâret", 107 (No. 293).

⁸⁸ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdilberr en-Nemeri, *et-Temhid limâ fi'l-Muvatta mine'l-meâni ve'l-mesânid*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevi-Muhammed Abdülkebir el-Bekri (Mağrib: Vizaretü Umûmî'l-Evkaf ve's-Şuûnî'l-İslâmiyye), 3/344.

⁸⁹ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1494), 3/175.

⁹⁰ Buhârî, "Menâkib", 1 (No. 3303).

⁹¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-sağîr*, thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî (Pakistan: Câmiatü't-Dirâsâtî'l-İslâmiyye, 1410/1989), 4/138.

⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 44/335; Buhârî, "Tıb", 18 (No. 5379); İbn Mâce, "Talak", 35 (No. 2084).

⁹³ Buhârî, "İlim", 50 (No. 130), "Enbiya", 2 (No. 3150).

⁹⁴ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes, *Muvatta*, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî, 1406/1985), 1/370; Buhârî, "Mesacid", 45 (No. 452).

⁹⁵ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *Sünen*, thk. Hasan Muhammed el-Mesudî (Kahire: el-Mektebetü't-Ticariyyetü'l-Kübrâ, 1348/1930), "Hayız", 10 (No. 371); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 44/298.

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 42/255; 44/99; Müslim, "Radâ", 7 (No. 29).

⁹⁷ Muhannes: Kadına benzemeye özenen erkek. Bk. Orhan Çeker, "Hünsa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/491. Rivayet için bk. Buhârî, "Meğazi", 53 (No. 4069); Müslim, "Selâm", 13 (No. 32); İbn Mâce, "Nikâh", 22 (No. 1902).

⁹⁸ İbn Mâce, "Zekât", 24 (No. 1835); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 44/122.

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 44/254; 44/301; İbn Mâce, "Taharet", 35 (No. 380).

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 82 (No. 1999); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 43/43.

¹⁰¹ Nesâî, "Taharet", 123 (No. 182).

tariki Ümmü Seleme'nin yatağının mescide olan konumu,¹⁰² 2 tariki rukye yapılması,¹⁰³ 1 tariki kocası ölen kadının başkası ile evlenmesi, 1 tariki sadaka verilmesini emretme, 1 tariki ölünün kemiğini kırmak¹⁰⁴ hakkında olup toplam 116 tariktir.

Ümmü Habîbe'den olan rivayetleri incelendiğinde Zeyneb'in dört farklı ana konuda hadis naklettiği görülmektedir. Mükerrerleriyle beraber bu konuların 19 tariki kocası veya yakını ölen kadına yasak olan şeyler, 14 tariki Ümmü Habîbe'nin Hz. Peygamber'e evlenmesi için kız kardeşini teklif etmesi (süt haramlığı), 9 tariki fiten kapsamında Ye'cûc ve Me'cûc'un deliğinin açılması,¹⁰⁵ 1 tariki hayız hakkında olup toplam 43 tariktir.

Zeyneb, Zeyneb binti Cahş, Habîbe binti Ümmü Habîbe ve Hz. Âişe'den ise oldukça az hadis nakletmiştir. Zeyneb binti Cahş rivayetleri iki ana konu etrafında gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi 6 farklı tarikiyle Zeyneb'in erkek kardeşinin vefatı üzerine safran sürmesi hakkında (kocası veya yakını ölen kadına yasak olan şeyler), diğeri 1 tarik ise istihazalı kadının durumu hakkındadır. Habîbe binti Ümmü Habîbe'den olan rivayetleri tek bir konu hakkında olup 3 farklı tarikledir. Söz konusu rivayet fiten kapsamında olup Ye'cûc ve Me'cûc hakkındadır. Son olarak Hz. Âişe'den olan rivayetine bakıldığında tek bir rivayet olduğu ve bunun da süt emme meselesi hakkında olduğu görülmüştür.

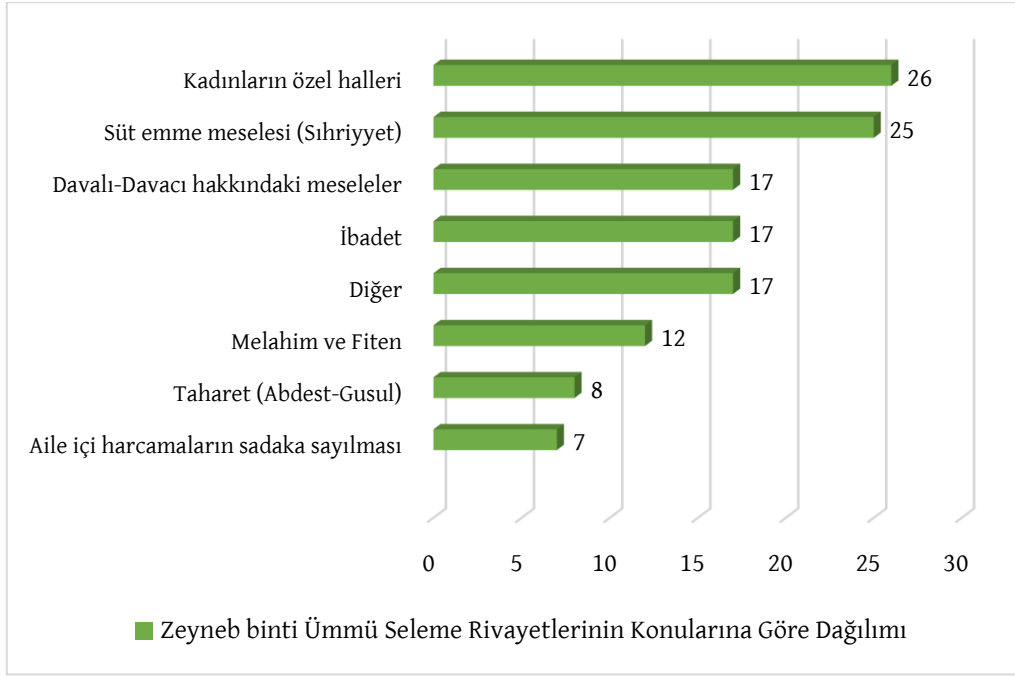
Zeyneb binti Ümmü Seleme rivayetlerinin muhtevası genel olarak bu şekildedir. Söz konusu rivayetlerin konularına göre sayısal oranının tablosu şu şekildedir;

¹⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 44/318; İbn Mâce, "İkâmetü's-salat", 40 (No. 957).

¹⁰³ Müslim, "Selâm", 21 (No. 59).

¹⁰⁴ İbn Mâce, "Cenaiz", 63 (No. 1617).

¹⁰⁵ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaûd vd. (Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Âlemiyye, 1430/2009), "Fiten", 22 (No. 2332); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 45/403.

Zeyneb, mevkuf bazı hadisler de nakletmiştir. Bu sebeple yukarıdaki kaynakları arasında yer almayan bazı hadislerin olduğu bilinmelidir. Örneğin Muhammed b. Amr isimli tâbiî kızının ismini Berre koymuş, Zeyneb binti Ümmü Seleme bunu işitince Hz. Peygamber'in bu ismi yasakladığını haber vermiştir.¹⁰⁶ Yine kendisine Rasûlullah'ın (s.a.s.) kabilesi sorulunca bu konu hakkında bilgi vermiştir.¹⁰⁷

Bu başlık altında son olarak değinilmesi gereken konu Zeyneb'den hadis alan râvilerin bilgisidir. Zira kendisinden pek çok kişinin hadis naklettiği söylenmiştir.¹⁰⁸ Kaynaklarda yer alan bu bilginin ise teyidi gerekmektedir. Zira yukarıda da bahsedildiği gibi Zeyneb'in kaynakları için bir grup kişinin daha olduğu belirtilmiş ancak bahsi geçen isimler dışında bir kaynağa rastlanmamıştır. Kütüb-ü Tis'a'daki rivayetleri incelendiğinde Zeyneb binti Ümmü Seleme'den hadis alan on râvi tespit edilmiştir. Söz konusu rakam belirli bir çokluğu ifade edebilecek niteliktedir. Söz konusu râviler ve Zeyneb'den aldıkları rivayet sayılarının bilgisi şöyledir:

	Zeyneb Binti Ümmü Seleme'den Hadis Alan Râvi	Rivayet Sayısı
1.	Urve b. Zübeyr (ö. 94/713)	92
2.	Humeyd b. Nafi' (ö. 117/735)	35
3.	Ebû Seleme b. Abdurrahman (ö. 94/712)	17
4.	Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Zem'a (ö. ?)	8

¹⁰⁶ Müslim, "Adâb", 3 (No. 19).

¹⁰⁷ Buhârî, "Menâkıb", 1 (No. 3302).

¹⁰⁸ Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 2/211.

5.	Ali b. Hüseyin (ö. 94/712)	3
6.	Ebû Kilâbe (ö. 104/722)	3
7.	Muhammed b. Amr (ö. 120/738)	3
8.	Küleyb b. Vail (ö. 140 (?)/757)	2
9.	Halid Mevla'z-Zübeyr b. Nevfel (ö. ?)	1
10.	Irak b. Mâlik (ö. 101/719)	1

Tabloda da görüldüğü gibi Zeyneb'den hadis alan râvilerin başında Medine'nin meşhur fakihî Urve b. Zübeyr gelmektedir. O, Medine'nin bütün münekkitlerince sika kabul edilir.¹⁰⁹ İkinci sırada yer alan Humeyd b. Nafi' de Medineli sika râvilerdendir.¹¹⁰ Ebû Seleme b. Abdurrahman ise Medineli yedi tâbiîn fakihten biri olup güvenilir biridir.¹¹¹ Ebû Ubeyde, Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin oğludur. Görüldüğü gibi oğlu kendisinden sekiz hadis nakletmiştir. Yine o ninesi Ümmü Seleme'den de hadis nakletmiştir.¹¹² Hz. Hüseyin'in oğlu Ali de Kureyş'in en faziletliyelerinden sayılan tâbiînin güvenilir râvileri arasında yer almaktadır.¹¹³ Ebû Kilabe'nin adı Abdullah b. Zeyd b. Amr'dır. Kendisi pek çok rivayeti olan sika râviler arasında sayılmıştır.¹¹⁴ Muhammed b. Amr b. Ata hakkında sika ve salihu'l-hadis gibi tadil ifadeleri bulunmaktadır.¹¹⁵ Küleyb b. Vail hakkında ise hem cerh hem tadil ifadeleri bulunsa da hakkındaki tadil ifadeleri daha fazladır.¹¹⁶ Halid hakkında tabakat eserlerinde bir bilgi bulunmamaktadır. Nitekim İbn Hacer bu râvi için "Kim olduğu bilinmiyor (لا يدري من هو)" demiştir.¹¹⁷ Irak b. Mâlik de pek çok âlim tarafından güvenilir kabul edilen tâbiînin önemli isimlerindendir.¹¹⁸ Netice olarak Zeyneb binti Ümmü Seleme'den hadis alan râvilerin tamamına yakını güvenilir râvilerden oluşmaktadır.

¹⁰⁹ İrfan Aycan, "Urve b. Zübeyr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/184. Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 20/12-25.

¹¹⁰ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 7/ 400.

¹¹¹ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 33/370-376.

¹¹² Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 34/58-59

¹¹³ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 20/382-404

¹¹⁴ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 14/542-548.

¹¹⁵ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 26/210-211.

¹¹⁶ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 24/215.

¹¹⁷ Bk. İbn Hacer, *Ta'cîlü'l-menfa'a bi-zevâ'idü ricâli'l-e'immeti'l-erba'a*, thk. İkrâmu'llah İmdâdu'l-hak (Beirut: Dâru'l-Beşâir, 1996), 1/ 498.

¹¹⁸ Detaylı bilgi için bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 19/545-551.

Sonuç

Ümmü Seleme'nin ilk eşi Ebu Seleme'den olan Zeyneb, babasının vefatından sonra dünyaya gelmiştir. Araplarda çocuklar genellikle babalarına nispetle anılsa da Zeyneb bazen babasına bazen de annesinin ümmühâtü'l-mü'mininden olma şerefine binaen annesine nispetle anılmıştır. Doğum yeri ve kardeşleri arasındaki sırası hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, elde edilen bulgular onun Ümmü Seleme'nin son çocuğu olarak Medine'de dünyaya geldiğini göstermektedir. Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber ile evliliği sırasında dünyaya gelmiş olan Zeyneb'in ilk adı Berre olup Rasûlullah (s.a.s.) tarafından değiştirilmiştir. O, Hz. Peygamber'in üvey kızlarından olduğu için "Rebîbetü Rasûlillah" olarak da anılmıştır. Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişen Zeyneb'in Rasûlullah ile olan anılarına dair rivayetleri tespit edilmiştir. Bu rivayetler onun sahabe tabakasından sayılması için birer delil kabul edilmiştir. Zira bazı âlimler onu tabiûn tabakasından saymış, rivayetlerini ise Mürsel olarak değerlendirmiştir. Bu ihtilafın buluş çağına ulaşmayan çocuk sahâbilerin rivayetleri konusundaki görüş farklılıklarından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Yaşadığı dönemin önemli siyasi olaylarına şahitlik eden Zeyneb, üstün fıkıh bilgisi ile şöhret bulmuş bir kadındır. Kaynaklarda yer alan "O zamanlar Medine'deki en bilgili kadındı" ve "Medine'de fıkıh konusunda bilgili kadın denildiğinde, Zeynep bint Ebî Seleme aklıma gelirdi" gibi rivayetler bu durumun göstergesidir. Onun bu şöhreti kazanmasında Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişmiş olması ve başta annesi Ümmü Seleme olmak üzere Hz. Peygamber'in diğer hanımlarından hadisler öğrenip nakletmesi etkili olmuştur.

Zeyneb binti Ümmü Seleme'nin rivayetleri incelendiğinde onun Rasûlullah'tan (s.a.s.) yedi hadis rivayet nakletmiş olması, rivayet sayılarına göre tasnif edilen sahabe arasında Ashabu's-Seb'a (أَصْحَابُ السَّبْعَةِ) grubunda yer almasını sağlamıştır. O, en çok annesi Ümmü Seleme'den hadis nakletmiştir. İkinci sırada ise Ümmü Habîbe yer almıştır. Ardından Zeyneb binti Cahş, Habîbe binti Ümmü Habîbe ve Hz. Âişe gelmiştir. Zeyneb'in rivayetlerinin konularına bakıldığında, rivayetlerinin özellikle kadınların özel durumlarına dair meselelerde, süt emme, taharet, ibadet, aile içi harcamalar ve melahim gibi konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Zeyneb bint Ümmü Seleme'nin rivayetlerinin sonraki nesillere ulaşmasında tabiûn tabakasından birçok önemli ismin katkıda bulunduğu görülmüştür. Bunların başında Zeyneb'den 92 hadis nakleden Urve b. Zübeyr gelmekte olup 35 rivayetiyle Humeyd b. Nafi'nin onu takip etmektedir. Toplamda on râvi Zeyneb'den hadis alıp nakletmiştir.

Extended Abstract

During his sixty-three years of life, the Prophet Muhammad (peace be upon him) contracted numerous marriages for various reasons. In addition to his biological children from his marriage to Khadijah (may Allah be pleased with her), his subsequent marriages resulted in several stepchildren. These stepchildren were from Khadijah, Sawdah, Umm Salamah, and Umm Habibah. Although not definitively established, it has been determined that the total number of stepchildren was twelve-six girls and six boys. The focus of this study is one of these children: Zaynab, the daughter of Umm Salamah. She was born during Umm Salamah's marriage to the Prophet (peace be upon him). The narrations transmitted by these children, who were raised under the Prophet's care, require scholarly investigation. Accordingly, this study examines the narrations of Zaynab, the Prophet's stepdaughter. The study first explores the life of Zaynab bint Umm Salamah, the daughter of Abū Salamah and Umm Salamah. There are differing opinions regarding her place of birth and her birth order among her siblings. Initially named *Barrah* (meaning "pious" or "pure"), the Prophet (peace be upon him) changed her name to *Zaynab*, citing the Qur'anic verse: "Do not claim purity for yourselves; Allah knows best who is truly righteous" (Q 53:32). Raised under the Prophet's guidance, Zaynab married ʿAbdullāh ibn Zamʿah, the son of her aunt Quraybah, and bore six sons (ʿAbd al-Raḥmān, Yazīd, Wahb, Abū Salamah, Kabīr, and Abū ʿUbaydah) and three daughters (Quraybah, Umm Kulthūm, and Umm Salamah). She witnessed pivotal events in Islamic history.

The second section analyzes Zaynab's scholarly status. There is disagreement over whether she was a *Ṣaḥābiyyah* (Companion) or a *Tābiʿiyyah* (Successor). Ibn Abī Ḥātim regarded one of her narrations as *mursal*, thus classifying her as a Successor—a view shared by Ibn Saʿd, al-ʿIjlī, and Abū Nuʿaym. Conversely, scholars like Ibn al-Qayyim al-Jawziyyah argued that she transmitted ḥadīth directly from the Prophet (peace be upon him), affirming her status as a Companion. Given that she was a breastfeeding infant during the Prophet's marriage to Umm Salamah (around 4 AH), she would have been between seven and ten years old at the time of his death (11 AH), raising debates about the validity of her narrations due to her prepubescent age. Nevertheless, Zaynab was renowned for her deep knowledge of fiqh, attributed to her upbringing under the Prophet's supervision, her mother's scholarly influence (Umm Salamah was a prominent jurist), and her studies in ʿĀ'ishah's (may Allah be pleased with her) scholarly circles. Sources describe her as "the most knowledgeable woman in Medina" and "the foremost female jurist of her time."

The third and final section of the study examines the sources, themes, and transmitters of Zaynab bint Umm Salamah's narrations. The vast majority of her narrations derive from the Mothers of the Believers (Ummahāt al-Mu'minīn), primarily her mother, Umm Salamah. This is attributable to

her upbringing in close proximity to the Prophet (peace be upon him) and his wives from a young age. Due to her mother's status, Zaynab maintained close ties with the other wives of the Prophet (peace be upon him), benefiting from their knowledge. Additionally, she narrated a small number of ḥadīths from Ḥabībah bint Abī Sufyān, who, like her, was a *Rabībat al-Nabī*. Although some sources suggest that Zaynab narrated from others-using phrases such as “*rawat aḥādīth, wa lahā... ‘an jamā’ah*” (“she narrated ḥadīth from a group”)-a thorough examination of the Kutub al-Tis‘ah does not corroborate narrations from any other individuals. The thematic distribution of Zaynab's narrations varies significantly. Alongside ḥadīth with similar content, her narrations cover diverse subjects. From her mother, Umm Salamah, she transmitted 116 narrations across sixteen major themes. From Umm Ḥabībah, she narrated 43 chains (ṭuruq) covering four primary themes. From Zaynab bint Jaḥsh, she reported 7 chains across two themes, and from Ḥabībah bint Umm Ḥabībah, she narrated 3 chains on a single subject. Finally, she transmitted one ḥadīth from ‘Ā’ishah (may Allah be pleased with her). The major themes of her narrations include: Women's physiological conditions (aḥkām al-ḥayḍ wa al-istihāḍah), Prohibitions arising from breastfeeding (raḍāʿ), Legal disputes (qaḍāyā bayn al-khuṣūm), Acts of worship (ʿibādāt), Eschatological trials and tribulations (malāḥim wa fitan), Purification (ṭahārah), Charitable expenditures within the family (infaq ahl al-bayt wa iʿtidāduhu min al-ṣadaqāt), Miscellaneous other topics. The final point of discussion concerns the transmitters who narrated from Zaynab. Numerous scholars transmitted ḥadīth from her, including: ‘Urwah ibn al-Zubayr (92 narrations), Humayd ibn Nāfi’ (35), Abū Salamah ibn ‘Abd al-Raḥmān (17), Abū ‘Ubaydah ibn ‘Abdullāh ibn Zam‘ah (8), ‘Alī ibn al-Ḥusayn (3), Abū Kilābah (3), Muḥammad ibn ‘Amr (3), Kulayb ibn Wā’il (2), Khālīd, the freed slave of al-Zubayr ibn Nawfal (1), ‘Irāq ibn Mālīk (1).

ملخص موسع

عاش النبي محمد (صلى الله عليه وسلم) ثلاثاً وستين سنة، وتزوج خلالها بعدة نساء لأغراض متنوعة. وإلى جانب أولاده من السيدة خديجة (رضي الله عنها)، نتج عن زيجاته الأخرى عدد من الأرباء والرَبائب. هؤلاء الأرباء والرَبائب كانوا من خديجة وسودة وأم سلمة وأم حبيبة. ورغم عدم الجزم بالعدد، فقد رجح الباحثون أنهم بلغوا اثني عشر: ست بنات وستة أولاد.

موضوع هذه الدراسة هو زينب بنت أم سلمة، التي ولدت قبل زواج أمها بالنبي (صلى الله عليه وسلم). إن أحاديث هؤلاء الأرباء والرَبائب الذين نشأوا في كنف النبوة تحتاج إلى بحث علمي دقيق، ولذلك ناقشت هذه الدراسة روايات زينب بنت أم سلمة.

تتناول الدراسة في القسم الأول سيرة زينب بنت أم سلمة، ابنة أبي سلمة وأم سلمة، مع خلاف في مكان ولادتها وترتيبها بين إخوتها. فقد كانت تسمى برة، فغيّر النبي (صلى الله عليه وسلم) اسمها إلى زينب مستشهداً بقوله تعالى: ﴿فَلَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى﴾ (النجم: 32). نشأت زينب في رعاية النبي (صلى الله عليه وسلم) وتزوجت عبد الله بن زمعة ابن خالتها قريية، وأنجبت ستة أولاد هم: (عبد الرحمن، يزيد، وهب، أبو سلمة، كبير، أبو عبيدة) وثلاث بنات وهن: (قريية، أم كلثوم، أم سلمة). وشهدت أحداثاً مهمة في التاريخ الإسلامي.

أما القسم الثاني فتناولت الدراسة مكانتها العلمية، حيث اختلف العلماء في كونها صحابية أم تابعة؛ فابن أبي حاتم عدّ حديثاً لها مرسلًا فاعتبرها من التابعين - وهو رأي وافقه عليه ابن سعد والعجلي وأبو نعيم. وفي المقابل، ذهب علماء كابن القيم الجوزية إلى أنها روت عن النبي (صلى الله عليه وسلم) مباشرة، مؤكدين صحبتها. وبما أنها كانت رضية (في سن الرضاعة) عند زواج النبي (صلى الله عليه وسلم) بأمها، فقد كان عمرها حوالي (4 هـ)، وكان عمرها ما بين السابعة والعاشرة عند وفاته (11 هـ) صلى الله عليه وسلم، أثار ذلك جدلاً حول صحة رواياتها لعدم بلوغها. ومع ذلك، اشتهرت زينب بغزارة علمها الفقهي، وذلك بفضل تربيتها في بيت النبوة، وتأثرها بأمها العالمة المجتهدة أم سلمة، ودراساتها في حلقات عائشة (رضي الله عنها). وقد وصفها المؤرخون بأنها "أعلم نساء المدينة في عصرها" و"أولى النساء بالفتيا حين تذكر فقيهاً المدينة".

أما القسم الثالث والأخير فقد بحث في مصادر روايات زينب بنت أم سلمة وموضوعاتها وأسانيدھا. حيث إن معظم رواياتھا مأخوذة عن أمھات المؤمنین، ولاسیما أمھا أم سلمة، وذلك بسبب تربیتھا فی بیت النبوة منذ الصغر. وقد أتاحت لها صلة القرابة بأمھات المؤمنین فرصة الأخذ عنھن. كما روت عدداً محدوداً من الأحادیث عن حبیبة التي كانت -مثلھا- من ربيات النبي صلى الله عليه وسلم. وبالرغم من أن بعض المصادر تشير إشارة عامة إلى أن زينب روت عن آخرين بعبارات مثل "روت أحادیث ولھا... عن وجماعة"، إلا أن التتبع الدقيق للكتب التسعة لم یثبت رواياتھا عن أي مصادر أخرى. تشمل روايات زينب موضوعات متنوعة. فقد روت عن أمھا أم سلمة مائة وستة عشر حديثاً بطرق مختلفة في ستة عشر موضوعاً رئيسياً. وروت عن أم حبیبة ثلاثة وأربعين طريقاً (بما فی ذلك المكرر) في أربعة مواضيع أساسية. أما رواياتھا عن زينب بنت جحش فبلغت سبعة طرق في موضوعين، وعن حبیبة بنت أم حبیبة ثلاثة طرق في موضوع واحد، مع حديث واحد روي عن عائشة رضي الله عنھا. ومن أهم الموضوعات التي تناولتها رواياتھا: أحكام الحيض والنفاس، أحكام الرضاع المحرم، القضايا والمنازعات، العبادات، الملاحم والفتن، الطهارة، إنفاق العائلة واعتباره من الصدقات، بالإضافة إلى موضوعات متفرقة أخرى. ومن أبرز من روى عنھا: عروة بن الزبير (اثنان وتسعون حديثاً)، حميد بن نافع (خمسة وثلاثون حديثاً)، أبو سلمة بن عبد الرحمن (سبعة عشر حديثاً)، أبو عبيدة بن عبد الله بن زمعة (ثمانية أحاديث)، علي بن الحسين (ثلاثة أحاديث)، أبو قلابة (ثلاثة أحاديث)، محمد بن عمرو (ثلاثة أحاديث)، كليب بن وائل (حديثين)، خالد مولى الزبير بن نوفل (حديثاً واحداً)، وعراق بن مالك (حديثاً واحداً).

الكلمات المفتاحية: الحديث، النبي محمد (صلى الله عليه وسلم)، رواية، أم سلمة، زينب بنت أم سلمة.

Kaynaklar / References

- Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekr. *el-Musannef*. thk. Merkezi'l-buhûs ve tekniyeti ma'lumat. 10 cilt. Beyrut: Dâru't-Te'sîl, 1437/2013.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût-Adil Mürşid vd. 50 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001).
- Aycan, İrfan. "Urve b. Zübeyr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/183-185. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn. *Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. 25 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1431.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ. *Ensâbü'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr-Riyâd ez-Ziriklî. 13 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1417/1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Atâ. 11 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *es-Sünenü'l-sağîr*. thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî. 4 cilt. Pakistan: Câmiatü't-Dirâsâtî'l-İslâmiyye, 1410/1989.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*. thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. 7 cilt. Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1414/1993.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Târîhu'l-evsat*. thk. Muhammed İbrahim Zayed. 2 cilt. Kahire: Mekteberü Dâru't-Türâs, 1397/1977.
- Çeker, Orhan. "Hüinsa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/491. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût-Muhammed Kâmil. 7 cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Alemiyeye, 1430/2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî. *Ma'rifetü's-sahâbe*. thk. Adil b. Yusuf. 6 cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî el-Mevsilî. *Müsned*. thk. Hasan Selim Esed. 13 cilt. Dimeşk: Dâru'l-Me'mun, 1404/1984.
- Ebû'l-Hasen, Ali b. Muhammed b. Abdülmelik el-Fâsî. *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâm fî kitabi'l-ahkâm*. thk. Hüseyin Âyt Saîd. 5 cilt. Riyad: Dâru Taybe, 1417/1997.
- Efendioğlu, Mehmet. "Sahâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/491-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Elbânî, Nâsirüddin. *Sahîhu Süneni Ebî Dâvûd*. 8 cilt. Kuveyt: Müessesetü Ğaras, 1423/2002.
- eş-Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî. *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*. thk. Muhammed Subhî. 15 cilt. Suud: Dâru İbni'l-Cevzî, 1427.
- Humeydî, Ebû Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr. *Müsned*. thk. Hasan Selim Esed. 2 cilt. Dimeşk: Dâru's-Sakâ, 1996.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdilberr en-Nemeri. *el-İstiab fî marifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. 4 cilt. Beyrut: Daru'l-Ceyl, 1380/1960.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdilberr en-Nemeri. *el-İstizkâr*. thk. Salim Muhammed Atâ-Muhammed Ali Muavviz. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2000.

- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdilberr en-Nemeri. *et-Temhid limâ fi'l-Muvatta mine'l-meâni ve'l-mesânid*. thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevi-Muhammed Abdülkebîr el-Bekrî. 24 cilt. Mağrib: Vizaretü Umûmî'l-Evkaf ve's-Şuûnî'l-İslâmiyye, ts.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen ed-Dîmaşkî. *Târîhu medîneti Dîmaşk*. thk. Muhibbüddîn Ebû Saîd. 74 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fîkr, 1415/1995.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. İdrîs er-Râzî. *el-İlel*. thk. Said b. Abdullah el-Humeyyid-Hâlid b. Abdurrahman el-Cüreysî. 6 cilt. Riyad: Müessesetü'l-Cüreysî, 1427/2006.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. İdrîs er-Râzî. *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib. 13 cilt. Suud: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. thk. Kemal Yusuf el-Hût. 7 cilt. Lübnan: Dâru't-Tâc, 1409/1989.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. thk. Adil Ahmed Abdulmevcud - Ali Muhammed Muavviz. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî. *Fethü'l-Bârî bi şerhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 13 cilt. Mısır: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1380/1390.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî. *Ta'cîlû'l-menfa'a bi-zevâ'idî ricâli'l-e'immeti'l-erba'a*. thk. İkrâmullah İmâdu'l-hak. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Beşâir, 1996.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî. *Tağlîku't-ta'lik*. thk. Said Abdurrahman Musa. 5 cilt. Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1405.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed el-Askalânî. *Tehzîbü't-tehzîb*. thk. Halil Me'mun vd. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1417/1996.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Hazm el-Endelüsî. *Cevâmi'u's-sîre*. thk. İhsan Abbas. 1 cilt. Mısır: Dâru'l-Mearif, 1990.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Hazm el-Endelüsî. *el-Muhallâ bi'l-asâr*. thk. Abdulğaffar Süleyman el-Bindârî. 12 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1408/1988.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *el-Müsnedü's-sahîh 'ale't-tekâsîm ve'l-envâ'*. thk. Muhammed Ali Sönmez-Halis Aydemir. 8 cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2012.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *es-Sikât*. 9 cilt. Haydarâbâd: Dairatü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1393/1973.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr. *Tehzîbü Süneni Ebî Dâvûd*. thk. Ali b. Muhammed vd. 3 cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2019.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr. *Zâdû'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*. thk. Muhammed Aziz Şems. 6 cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2019.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbüddîn Ömer el-Kaysî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 21 cilt. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. Riyad: Dâru Hicr, 1418/1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mâce el-Kazvînî. *Sünen*. 6 cilt. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 5 cilt. Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009.

- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân Receb el-Bağdâdî. *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Mahmud b. Şaban vd. 9 cilt. Medine: Mektebetü'l-Ğurabai'l-Eseriyye, 1417/1996.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm. *er-Redd ala's-Subkî fî mes'eleti ta'likî't-talâk*. thk. Abdullah b. Muhammed. 2 cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1440/2019.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed eş-Şeybânî. *Üsdü'l-ğâbe fî ma'rifeti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdilmevcûd. 7 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İclî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh. *es-Sikât*. thk. Abdulaîm Abdulazim el-Bestevî. 2 cilt. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1985.
- Kabakcı, Yusuf. "Hz. Muhammed'in Üvey Çocukları". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 6/2 (Aralık 2022), 561-582.
- Kandemir, M. Yaşar. "Ümmü Seleme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/328-330. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Kelâbâzî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed. *Ricâlü Sahîhi'l-Buhârî: el-Hidâye ve'l-irşâd fî ma'rifeti ehli's-sika ve's-sedâd*. thk. Abdullah el-Leysî. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1407.
- Küçükaşçı, Mustafa Sabri. "Harre Savaşı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/245-247. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Makdisî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed er-Remlî. *Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*. 20 cilt. Mısır: Dâru'l-Felah, 1437/2016.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh. Muvatta. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki. 1 cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1406/1985.
- Muhammed b. Ğassan Hablas, Rivâyetü Zeyneb binti Ebî Seleme an Ümmiha fi't-Tefsîr, el-Mecelletü'l-Lübaniyyetü li'l-ulûmi'l-İslâmiyye 1/1 (Eylül 2021), 15.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. 5 cilt. Kahire: Matbaatu İsâ el-Bâbî, 1374/1955.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. Sünen, thk. Hasan Muhammed el-Mesudî. 8 cilt. Kahire: el-Mektebü't-Ticariyyetü'l-Kübrâ, 1348/1930.
- Polat, Salahattin. "Ebû Seleme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/229. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Safedî, Ebü's-Safâ Salâhuddîn. *el-Vâfi bi'l-vefeyât*. thk. Ahmed el-Arnaût. 29 cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâs, 1420/2000.
- Süheylî, Ebü'l-Kasım Abdurrahmân b. Abdillâh. *er-Ravzü'l-ünüf fî şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li'bni Hişâm*. thk. Ömer Abdusselam. 7 cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1421/2000.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân. *el-Fethü'l-kebîr fî zammi'z-ziyâde ile'l-Câmi's-sağîr*. thk. Yusuf en-Nebhânî. 3 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1423/2003.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs. *el-Müsned*. 1 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1400.

- Şahyar, Ayşe Esra . “Zeyneb bint Ebû Seleme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/358. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Taberânî, Ebû'l-Kasım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdi b. Abdulmecîd. 25 cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1433.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Şerhu müşkili'l-âsâr*. thk. Şuayb el-Arnaût. 15 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1494.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. Sünen. thk. Şuayb el-Arnaüd vd. Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009.
- Umerî, Ekrem Ziya. *Bakî b. Mahled el-Kurtubî ve mukaddimetü müsnedih*. b.y. 1404/1984.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer. *el-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. 3 cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409/1989.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *el-Mühezzebe fi'htisâri's-Süneni'l-kebîr*. 1 cilt. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1422/2001.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. thk. Muhammed Eymen. 18 cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.
- Zübeyrî, Ebû Abdillâh Mus'ab. *Kitâbü Nesebi Kureyş*. thk. E. Lévi-Provençal. 1 cilt. Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.